

4) Когнітивні аспекти соціалізації та самовизначення особистості.

Гіренко С. П.

кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри педагогіки та психології Харківського національного університету внутрішніх справ м. Харків, Україна.

ДО ПИТАННЯ ЗНАЧЕННЯ КОГНІТИВНИХ МЕХАНІЗМІВ У ФОРМУВАННІ КОНФЛІКТОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ

Проблема конфлікту в житті людини протягом останніх десятиліть стала предметом активного вивчення фахівців ряду галузей, а саме – загальної та соціальної психології, філософії, психодіагностики, конфліктології, педагогіки, соціології та медицини.

Актуальність питання аналізу конфліктної поведінки особистості сьогодні пояснюється зростанням соціальної та психологічної напруги в суспільстві, необхідністю пошуку шляхів гармонізації стосунків людей з метою підвищення особистої безпеки та зниження агресивних та егоцентричних реакцій в повсякденному житті та професійній діяльності.

Різним науковим аспектам самосвідомості, визначенням її місця в психічній організації особистості присвячені праці Б.Г.Ананьєва, Л.І. Божович, Л.С. Виготського, В.Вундта, У.Джеймса, І.С.Кона, О.М. Леонтьєва, В.С.Мерліна, Т.В.Міронової, С.Л.Рубінштейна, В.В.Століна, І.І.Чеснокової, Є.В. Шорохової, К.Юнга, Е.Еріксона та ін.. Загальні теоретико-практичні основи сучасної конфліктології віддзеркалюються в сотнях публікацій А.Я.Анцупова, С.В. Баныкиної, Н.В. Гришиної, О.В. Дмитриєва, С.М. Ємел'янова, А.Я. Кібанова, Г.І. Козырева, Н.И.Леонова, Л.А. Петровської, Н.В. Самсонової, Б.І. Хасана, О.І. Щербакової та багатьох інших. Окремо слід відзначити дослідження аспектів конфліктологічної культури та компетентності в працях Г.Антонова, Л.А.Петровської, Н.Р.Салімова, В.І.Семіченко, Н.В.Самсонової, О.І.Щербакової та ін.. Діагностичний матеріал для вивчення конфліктогенних чинників, особистісних рис та поведінки особистості представлений в працях А.Басса, Є.Вагнера, А.Дарки, Є.П. Ільїна, Р.Кеттела, К.Леонгарда, Н.Пезешкіана, С.Розенцвейга, Є.Ташевої, К.Томаса, Г. Шмішека.

Більшість зазначених публікацій представляють конфліктність у вигляді комплексної дії *психологічних* (темперамент, рівень агресивності, психологічна стійкість, конфліктостійкість і т.п.), *соціально-психологічних* (соціальні установки і цінності, відношення до опонента, компетентність у спілкуванні) і *соціальних* (умови життя і діяльності, соціальне оточення, можливості для задоволення потреб) факторів. Такі автори, як К.Левін, А.Анцупов, К.Роджерс підкреслюють, що в основі міжособистісних конфліктів лежить прагнення людини в реалізації певних потреб, чому заважають певні особи, обставини та події. Багато вчених вважають, що саме ідеї К.Левіна про природу конфліктів стали джерелом теорій когнітивної відповідності.

Спираючись на сформульований С.Л.Рубинштейном принцип єдності свідомості і діяльності, зазначимо, що поведінка особистості в конфліктній, стресовій або загрозливій ситуації зумовлена цілою низкою компонентів свідомості (цінності, стереотипи, рівень автономії, рольові очікування, соціальні норми, система ставлень, установки, потреби, самосприйняття та ін..) (Рубинштейн, 1999). На думку Л.В.Долинської, саме у межах діяльнісного підходу сформувалося чітке уявлення про суперечності предметно-ділового характеру, зумовлені особливостями спільної групової діяльності, як об'єктивної детермінанти міжособистісних конфліктів (Долинська, Матяш-Заяц, 2016).

У відповідності до теорії раціонально-емотивної терапії американського психолога та терапевта А.Елліса, люди найбільш вважають себе щасливими тоді, коли не тільки мають важливі життєві цілі та завдання, але й активно намагаються їх здійснити. Суттєвою «конфліктною» когнітивною перешкодою на шляху людини до гармонії, вважає А.Елліс, виступають ірраціональні установки, побудовані на моноваріантному розвитку подій. Серед них автор виділяє наступні: «всі повинні мене любити», «ніколи не можна терпіти невдачу», «все має бути таким, як мені хочеться», «всі мої неприємності через поганих людей», «якщо я сильно похвилююся через майбутні події, справи підуть краще», «у кожній проблемі є єдине оптимальне рішення, і мені

потрібно його знайти - і негайно», «легше уникнути важкої ситуації і відповідальності за неї, ніж потім розбиратися з нею», «на світі не повинно бути поганих людей і обставин», «для нас життєво важливо, що роблять інші». Саме на боротьбу з ними мають бути спрямовані психотерапевтичні зусилля. Крім того, психологічна допомога людині включає роботу з руйнуючими переживаннями: *тривожні емоції*: хвилювання, занепокоєння, страх, тривога; *агресивні емоції*: образа, роздратування, гнів, лють; *аутоагресія*: надмірне почуття провини; *депресивні емоції*: зневіра, апатія, депресія; *сильне засмучення, відчай* (Елліс, 2002)

На думку Ю.Л.Астраханцевої, образ конфліктної ситуації є одним з образів в цілісній системі образів індивіда. Структура образу конфліктної ситуації - це організована репрезентація ситуації конфлікту в системі знань суб'єкта, яка представлена в двох аспектах структурному (уявлення про себе та інших) і динамічному (показники цілісності та індивідуальності). (Астраханцева, 2010).

Отже, висвітлене нами вище питання вивчення конфліктологічної сфери особистості доводить необхідність подальшого вкладу науковців у дослідження когнітивних компонентів конфліктологічної культури особистості з метою пошуку ефективних механізмів зниження рівня конфліктності, створення психолого-педагогічних прийомів подолання деструктивних стереотипів та установок особистості в конфліктогенних ситуаціях, підвищення рівня її конфліктостійкості та подолання руйнуючих внутрішніх роторіч.

Література

1. Астраханцева Ю. Л. Социальные представления преподавателей вуза о поведении в конфликте со студентами // Ю. Л. Астраханцева.- Автореф. дисс .канд. псих. н., спец. -19.00.05. – социальная психология.-Саратов, 2010.- 18 с.
2. Долинська Л.В., Матяш-Заяц Л.П. Психологія конфлікту: навчальний посібник // Л.В.Долинська, Л.П.Матяш-Заяц. — К.: Каравела, 2016.- 303 с.
3. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии / Рубинштейн С.Л. – СПб.: Питер, 1999. –720с.
4. Эллис, А. Психотренинг по методу Альберта Эллиса: пер. с англ. Л. Царук / А. Эллис. – М. : Генезис, 2002. – 336 с.

